

dó győzelmet aratni, mivel a minden hájjal megkent munkaadók állandóan azon fondorkodnak, hogy — besúgókkal, árulókkal, talpnyalókkal, gyöngé jelleműekkel, sztrájktrórkkel, a dolgozók sorából kiemelt »pulikutyákkal«, karhatalmi manőverekkel stb. — egymás ellen hangolják és uszítsák a legtöbbszóró éhbérért robotoló dolgozókat.

A *Munkásélet* című kötet számos erénye közül az egyik legnagyobb éppen az, hogy a kegyetlen-brutális vagy csak ököl- és torokszorító eseményekkel szinte egyidejűleg íródnak ezek az üldöztetés veszélye miatt névtelen cikkek, levelek, tudósítások, riportok is (a két Lőrinc Péter-írástól eltekintve), s így a szakszervezeti újságot, illetve a kommunista párt lapját olvasó munkások széles tábora — mert hát a lap kézről kézre járt! — a többnyire rejtett politikai, társadalmi, gazdasági és szociális összefüggéseket, törvényszerűségeket és ellentmondásokat éppúgy megismeri, mint az elkeseredetten védekező, a hatalom véres szekerét toló burzsoázia igazi mibenlétét. A részletek és a névre, helysége való utalással megírt esetek felsorolása most nem célunk, hiszen a könyv bőséges adalékot nyújt erre — mind a sztrájkok, mind a nyomorgók, kiszolgáltatottak helyzetének érzékeltetésére —, ám azt mégis el kell mondanunk, hogy a kötetbe foglalt írások tényközlő egyszerűsége, bátor hangvétele, s a következtetések és tennivalók kristálytisztá megfogalmazása mind a mai napig ösztönző lehet az elkötelezett, közösségi célokat szolgáló újságírára. Az elnyomás, az üldöztetés, a kizsákmányolás és a politikai képmutatás sötét éveit Szabadka, Bajmok, Topolya, Zenta, Ada, Padé, Mohol, Verbász, Kishegyes, Nagybecskerek, Pancsova, Itabé, Kevi-Tornyos és más városok,

falvak, illetve munkásaik, parasztaik életét bemutató írások így hát egyúttal a leghitelesebb kordokumentumok is. Ezért érezzük találonak Burányi Nándor megállapítását, aki nemcsak a cikkek — és íróik — osztálytudatára, hanem élelétására is rámutat. Mindezen túl azonban arra is, hogy újságírásunknak ezek a névtelenjei — és forradalmárai — felismerték koruk leglényegesebb társadalmi problémáit, a fejlődés irányát, és nem riadtak vissza attól sem, hogy meggyőződésük terjesztéséért vállalják a kockázatot, az áldozatot.

Ez a korhoz és embereihez való hűség azért is figyelmet és megbecsülést érdemel, mert — a meghurcoltatások és zaklatások ellenére — a Szervezett Munkásban közzétett írásoknak szinte mindegyike nyílt fölszólítás volt a harcra, a szervezkedésre, a forradalomra.

Ezt az újságírást és a munkásság érdekeiért, forradalomért — manapság pedig a forradalmi vívmányokért — való ilyen kiállást továbbra is vállalnunk kell, sőt elsőrendű kötelességünk.

Végezetül még csak annyit, hogy a Szervezett Munkásban, illetve most már a jubileumi kiadványban is olvasható cikkek haladó hagyományainkra s arra is fényt derítenek, hogy a múlt helyes megismerése — jelenünk és jövőnk nem kevésbé helyes megítélése céljából — mindannyiunk feladata. Nemcsak a történészeké. Hiszen sosem volt és sosem lehet igaz (ami az *Egy kis kizsákmányolás* című írásban is áll), hogy »fél dinárért kenyér, fél dinárért szalonna untig elég egy munkásnak«. A munkásságnak, a proletariátusnak mindenkor tájékozottnak kell lennie, hogy szellemi és tettekben megnyilvánuló egységét ne bonthassa meg senki.

SZÜCS IMRE

TÖRTÉNELMI REGÉNY — HELYI VONATKOZÁSSAL

ORDAS IVÁN: *A fekete cár.*

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1974.

A húszas évek végén, Szabadka egyik főtérén, nem messze attól a helytől, ahol egykor a turulszobor állt, fehér

márvány emlékművet lepleztek le: a szoborcsoport főalakja Crni Jovan, vagyis Jovan Nenad cár volt, akinek

magasba nyúló alakja egyik oldalról fővezérére, másikon pedig szerzetes tanácsadójára támaszkodott. Ugyanakkor a város egy másik terét róla nevezték el.

1941 áprilisában a horthysták megcsönkítették az emlékművet, később pedig hatósági intézkedés alapján el is távolították helyéről. A remekműnek éppen nem nevezhető Palavicini-alkotás gipszmodelljei azonban átvészelték a megszállás éveit és a mai napig is a régi városháza főbejáratának kapualjában patinásodnak a rájuk rakódó portól.

Ebben a sivár és dicstelen helyzetében is volt bizonyos kisugárzása a Fekete Ember figurájának: a mellette gyakran elhaladó íróemberek egy része sokat töprengett ennek az ellentmondásos alaknak az egyéniségén, sőt, egyik-másik terveket szőtt, hogyan fogja megregényesíteni életét.

De ezen a tájon még az írói penza is lassabban mozog a kellesténél; így történhetett meg, hogy míg erre felé töprengtek, tépelődtek, addig odaát Magyarországon meg is írták azt a regényt. Ordas Iván *A fekete cár* című könyve nemrég került a könyvpiacra és ezzel — úgy látszik — el is »orozta« ezt az érdekes témát hazai íróink elől. Hogy miért időzünk hosszan az ilyen mellékkörülmények említésénél, annak oka éppen a könyvben található. Mert amikor a történelmi regény utolsó lapjához érünk, önkéntelenül is felöltik bennünk a kérdés: miért éppen Szabadkán állítottak emlékművet a Fekete Ember tiszteletére, és miért éppen ebben a városban neveztek el róla egy központi teret? És végül: miért izgatja annyira ez a figura a szabadkai írók fantáziáját?

De tartsuk be az illő rendet! Először is: a könyv megjelenését üdvözölni kell. Első oldalától az utolsóig az osztályszemlélet uralja az írást, a Fekete Embert nemcsak a török dúlta Tisza—Duna közén és a Temes környékén kószáló, új hont kereső szerb menekültek vezérének, de minden kisemizett, elnyomott a Dózsa-lázadás leverése és a mohácsi vész után magára hagyott, üldözött, éhező magyar jobbágy szabadságvágya és élni akarása harcos megtestesítőjének állítja be az író, hogy ezzel hitet tegyen a magyar—szerb barátság és összefogás mellett.

A szöveg érdekes és rendkívül olvasmányos, a párbeszéderek elevenek és sallagmentesek, a figurák külső megrajzolása megkapó, az útközetek és fontosabb események leírása izgalmas, színdús tablóként tárul az olvasó elé. Azt mondhatnánk tehát, hogy a könyv nyebb fajsúlyú történelmi regény mintaképe ez a könyv.

Am néhány dologgal adós maradt a szerző. Az események sodrában nem látjuk a Fekete Embert mint embert, akinek ezernyi kérdésen kellett töprengenie, akinek cselekedeteit abban a nagyon zavaros, összetett helyzetben és korban valószínűleg rengeteg belső vívódás előzte meg. Mert a Zápolya lovászából felnőtt népvezér fél szemével, arcán végighúzódo fekete csikkal, bajszával és szemöldökével többet foglalkozik Ordas Iván, mint lelkével és jellemével, pedig mennyi alkalom lenne erre, hiszen megállapítja, hogy Iván Zápolya udvarában nemcsak a lovászfogásokat, de sok egyebet is megtanult... fél szemével is sokat látott, füle sokat hallott... Így történhetett meg például, hogy egy Hobardenác nevű kalandor lovagnak vagy Cibaknak, a Zápolya-hadak vezérének alakját élesebben, hitelesebben rajzolja meg az író, mint annak az embernek a figuráját, akiről a könyv szól. Az a benyomásunk, hogy Ordas Iván nem kutatta fel a korabeli források Crni Jovanra vonatkozó adatait, hanem kissé egyoldalúan Szerémi György (Georgius Sirmiensis, Djordje Sremački) Zápolya szerzetes irnokának feljegyzéseire támaszkodott.

Talán ezért van az is, hogy Szabadkáról oly kevés szó esik ebben a könyvben, és hogy kénytelenek vagyunk elcsodálkozni: ugyan mit akartak a szabadkai polgárok Jovan Nenad cár szobrával, ha alig volt köze ehhez a városhoz? Talán csak a két háború közötti nagyszerb nacionalizmus helyezte talpazatára ezt a figurát? És mit keringnek körülötte e táj irodalmárai, ha Szegeden, vagy Zápolya udvarában történt úgyszólván minden, ami vele kapcsolatban lényeges?

Azt persze el lehet nézni Ordas Ivánnak, hogy a Fekete Ember megsebesítését a szegedi bíró megalázott lánya bosszújára vezeti le, és hogy a könyvben Török Bálint saját kezűleg csapja le a tehetetlen népvezér fejét.

Annál is inkább, mert — függetlenül a homályos történelmi tényektől — az eseményeket logikusan okolja meg.

Le kell végül szögezni, hogy ez a könyv távolról sem merítette ki nagy emberekben és nagy történetekben amúgy sem bővelkedő szűkebb pátriánknak e köré az érdekes figurája kö-

ré szöhető meséket. Az írói fantázia csapongásához, a történelmi tények feltárásához és e rendkívüli egyéniség mélyebbre szántó megrajzolásához még igen tág tér kínálkozik.

Benkő Sándor hatásos rajzai jól illeszkednek a közönségsikerre számító könyvhöz.

GAJDOS TIBOR

